

Ekolojik Siyaset İçin Bir Felsefe Önerisi: Autarkeia Etrafında Yeniden Şekillenen Kynizm

Esra YALAZI*

Makale Geliş / Recieved: 9.12.2019
Makale Kabul / Accepted: 19.12.2019

Öz

Bookchin'in "sosyal ekoloji" kavramı çevre siyaseti bağlamında değerlendirilebilecek en belli başlı kuramsal çerçeveyi sunmaktadır. Bookchin'in önerisi; ekolojinin sürdürülebilmesi için toplumun tüketim kalıplarına hiyerarşik olarak tâbi olmasından ziyade yerel doğrudan demokrasi ile kendi ihtiyaçlarını otonomi içerisinde kendisinin tanımlamasını öngörmektedir. Bu amaçla Bookchin, Antik Atina kentindeki kendine yeterli (autarkês) yurttaşların sahiplendiği demokrasi ile kentin kendine yeterliliğinin (autarkeia) sağlanması deneyimini incelemiştir. Perikles'in anma konuşmasındaki kendine yeterlik yorumunu kendi projesi için yerinde gören Bookchin, autarkeia kavramının diğer kullanım örneklerini ise göz ardı etmiştir. Kavram diğer antik yazarlar kadar özellikle kynik felsefe çerçevesinde bireyin ve toplumun değişen şartlara ve kaderin cilvelerine karşı dayanıklılığını temin eden bir işlev üstlenmektedir. Bu çalışmada, iklim değişikliğine ve bununla ilişkili afetlere dayanıklı olmak için yeni bir yaşam tarzı geliştirmek ile karşı karşıya olan insanlık için, autarkeia kavramı etrafında şekillenen kynik felsefenin Bookchin tarafından önerilen kuramsal çerçeveye önemli bir katkı sağlayacağı gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal ekoloji, kendine yeterlik, autarkeia, kynizm.

* Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. eyalazi@yahoo.com. Orcid: 0000-0001-9708-6223.

Künye: YALAZI, Esra. (2019). Ekolojik Siyaset İçin Bir Felsefe Önerisi: Autarkeia Etrafında Yeniden Şekillenen Kynizm. Dört Öge, 16, 65-82. <http://dergipark.gov.tr/dortoge>.

A Philosophical Proposal for Ecological Politics: Cynism Remoulded with Autarkeia

Abstract

Bookchin's concept of social ecology provides the most prominent theoretical framework to be referred in terms environmental politics. Bookchin proposes the society to define its needs itself autonomously through local direct democracy instead of hierarchically being subject to the consumerist models for the sustainability of the ecology. With this intention Bookchin has investigated the experience of providing the self-sufficiency (autarkeia) of the ancient city of Athens with the democracy claimed by the self-sufficient (autarkēs) citizens of the city. Regarding the self-sufficiency notion of Pericles in his funeral speech as appropriate for his project, Bookchin has disregarded the other usages of autarkeia. The concept functions for the resilience of the individuals and the society to the changing conditions and the randomness of fate within the framework of other authors especially the cynics. In this study, it has been tried to be shown that for the humanity who needs to develop a new life style in order to be resilient to the climate change and related disasters, the concept of autarkeia moulded by the cynic philosophy may provide important contribution to the theoretical framework proposed by Bookchin.

Keywords: Social ecology, self-sufficiency, autarkeia, cynism.

1. Giriş

1960'lı yılların özgürlükçü ortamında, Amerika'daki merkezi, hiyerarşik, kentleşmiş endüstri toplumuna, tüketim kalıplarına, Amerikan kentine ve modern şehirciliğe karşı eleştirel yazılar kaleme alan Bookchin (1968, s. 3), hippiler ve diğer sosyal grupların kurulu düzene karşı bir toplumsal devrimi harekete geçirmeleri umudu ve anarşist bir tavırla gençlerin kenti terk edip ekolojik toplum birimlerini kurmaları, yaşlıların oturduğu kentlerin ise zamanla yıpranıp, küçülmeleri ve sonunda yok olmaları fikrini ortaya koymuştur (1971, s. 169). Aristoteles'in doğa ve etik felsefesinden etkilenerek insanların iyiliği, mutluluğu için kullandığı *eudaimonia* kavramını doğa ile bütünleştiren Bookchin (1971, s. 124), sadece verimli değil ahlaki bir kenti, toplumsal bir sözleşmeye değil ekolojiye dayalı bir toplumu öngören bir sosyal pratiğe mümkün olan en geniş katılımı sağlayan bir siyaset kültürü sayesinde doğayı da söz sahibi yaparak erişilebileceğini öngörmüştür. Bookchin (1987, s. 225-87), bu doğrultuda ortaya attığı "sosyal ekoloji" kavramını yönetim anlamında otonom, yerel, doğrudan demokrasi uygulayan ekolojik yerleşim birimleri sayesinde erişilebilecek bir ideal olarak sunmaktadır.

Bookchin yurttaşlık kavramının ve kamusal alanın yeniden canlandırılması için kent konseylerinin ve mahalle heyetlerinin kamu yaşamının merkezine alınması gerektiğini savunur. Bookchin, bu örgütlenmeler arasında iş birlikleri kurularak yurttaşların ekoloji hakkında bilinçlenmesinin önemini vurgulamıştır. Bu amaçla doğrudan demokrasinin tarihteki uygulamaları üzerinde değerlendirmelerde bu-

lunan Bookchin'in, Klasik Çağ (MÖ 5. ve 4. yüzyıllar) Atina kentine ilgisi de ön plana çıkmıştır. Bookchin, yerleşim birimlerinin yönetim kültürü olarak önerdiği komün otonomisini; özellikle dağlık ve erişimi güç bir coğrafyaya sahip Antik Yunan kentlerinde yaşayan bireylerin oluşturduğu toplum modeline dayandırır (1982, s. 80). Bu toplum modelinde; Yunanların dağlık coğrafyanın zor şartlarında yaşayabilmeleri için bireylerin besinlerini sağlamaktan kendini korumaya değin her koldan belirli oranda anlayan, sert ve özgürlüklerine düşkün, toplum odaklı ve dış etkilere kapalı karakterleri ile kendilerine yeterli (*autarkeia* sahibi ya da *autarkēs*)¹ olmaları gerekiyordu. İşte Bookchin kendi otonom komünal yaşam önerisini bu toplum yapısı ile özdeşleştirmiştir. Ancak günümüzdeki temsili demokrasi uygulaması demokratik hakların delege edilmesi üzerinden işlediği için, yurttaşlık bilinci zayıf bireylerin oluşturduğu modern toplumda hiyerarşik bir yapılanma oluştuğuna dikkat çeken Bookchin, bunun yerine otonomi sahibi örgütlenmeler önermektedir. Bookchin, Yunan kentlerindeki otonomiye de kendine yeterliğin önemli bir boyutu olarak değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeyi yaparken Antik Yunancadaki *autarkeia* kavramının, kabul ettiği iki farklı İngilizce anlamından yola çıkmıştır. Biri kendini kendini yönetmek anlamında *self-rule*, diğeri kendine yeterlik anlamında *self-sufficiency*'dir. Bookchin *autarkeia*'nın ikinci anlamı olan kendine yeterliğin zaman içerisinde bireyin kendi yasalarıyla yönetilmesi anlamında kullanılan *autonomos*'², yani otonomi anlamına evrildiğini belirtmektedir (1992, s. 64).

Autonomos kavramında varsayılan bağımsız olma durumu ise siyasi bir bağımsızlık değil hukuki, yani yurttaşların doğrudan yasa yapmaya katılımıyla ilgili bir boyut taşımaktadır. Bununla birlikte Bookchin, Aristoteles'in *Politika* adlı eserinde ekonomik anlamda kendine yeterlikleri olsa da bu yeterlikler başkasının alımına bağlı olduğu için tüccar sınıfı ve zanaatkâr sınıfına bağlı bireylere Atina kent-devletinde yönetme ve yasa yapma yetkisi verilmemesini yadırgamaktadır (1992, s. 64). Bookchin'in özellikle Marksist olan okuması *autarkeia* kavramını ele

- 1 *LSJ*'ye göre, Yunancada *αὐτάρκεια* (*autarkeia*) kelimesinin başlıca anlamları, bireyin ihtiyaçları çerçevesinde kendi kendine yeterliliği ve başkalarına muhtaç olmaması yani bağımsız olmasıdır. Kelimenin fiil hali olan *αὐτάρκῆω* (*autarkēō*), ihtiyaçlarını kendi kendine karşılayabilmek, kendine yeterli olmak, kendini idare edebilmek anlamlarını taşır; sıfat hali olan *αὐτάρκης* (*autarkēs*) ise, kendine yeten, kendi kendini geçindiren, başkalarından bağımsız olan, bir işi kendi başına yapabilen, niceliksel olarak yeterli olan anlamlarına gelmektedir. Yunancada bu kelimeye yakın anlam taşıyan başka bir kelime ise *αὐτάρχος*'dur (*autarkhos*) ve "mutlak egemen" anlamına gelip fiil hali ise "mutlak egemen olmak" anlamına gelen *αὐτάρχεω*'dur (*autarkheō*). Bu kavramlar İngilizcede biri ihtiyaçların karşılanmasında dış kaynaklardan bağımsız olmak anlamındaki *autarky* (*αὐτάρκεια*), diğeri dış müdahalelerden bağımsız olmak anlamındaki *autarchy* (*αὐτάρχος*) kelimeleri ile geçmiş olup Yunancadaki *autarkeia* kavramının bu anlamların her ikisini de içerdiği düşünülmektedir. Bkz. (Most, 1989, s. 127-29).
- 2 Yunancada *αὐτόνομος* (*autonomos*), sıfat olarak kullanılmakta olup bireylerin ya da devletlerin kendi yasalarıyla yönetilmeleri, bağımsız olmaları anlamına gelmektedir. Bu sıfatın isim hali olan *αὐτονομία* da (*autonomia*) bireylerin kendi yasalarıyla yönetilme özgürlüğü, yani bağımsızlık anlamında kullanılmaktadır. Bu kelimeler, İngilizceye *autonomous/self-governing* (özerk/otonom) ve *autonomy/self-government* (özerklik/otonomi) olarak geçmiştir.

alışında otonomiye ön plana çıkarmasına sebep olmuştur. Ancak *autarkeia* kavramı tam olarak *autonomia*'ya (otonomi) karşılık gelmemektedir; her iki kavramın da anlam olarak “bağımsızlık” mefhumunu içermesi nedeniyle aralarında sonradan kurulmuş bir ilişki söz konusudur. Hansen'in belirttiği üzere, Aristoteles Yunan *polis*'inin (kent-devleti) ayrılmaz parçası olarak *autonomos*'u (otonomi) değil *autarkeia* kavramını benimsemektedir (1995, s. 37).³ Hansen, Aristoteles'in *autarkeia* kavramının sadece iki yönü olduğunu belirtmektedir: birisi -başkalarına mal alımı ve satımı açısından bağımlı olmayacak şekilde- ekonomik olarak diğeri ise -yurttaşlığı tam anlamıyla yerine getirecek şekilde- demografik olarak kendine yeterlidir. Bookchin'in aksine, Hansen'e göre politik kendine yeterliğin (bağımsızlık, başka bir deyişle otonominin) Aristotelesçi *autarkeia* kavramının bir unsuru olarak kullanıldığına dair somut bir kanıt bulunmamaktadır (1995, s. 37).⁴

Bununla birlikte, anarşist felsefenin önemli teorisyenleri arasında sayılan Bookchin'in savunduğu fikirler marjinal olarak nitelendirilebilse de özgürlükçü belediyeçilik (*libertarian municipality*) fikrinin, ekolojik kooperatif, mahalle örgütlenmesi gibi denemelere fikir babası olduğu yadsınmamaktadır. Ancak Bookchin'in öngördüğü sistemi belli bir oranda benimsemesine rağmen eleştiren Clark (2013, s. 290), Bookchin'in ekolojik siyaseti “hizipçi ve özgürlükçü bir belediyeçilik programına” indirgemesiyle, savunduğu ideallerin benimsenmesine kendi kendine bir engel oluşturduğunu belirtmektedir. Öte yandan Bookchin ekolojik hassasiyetlerin Antik Yunan'daki *autarkeia* kavramı ile özdeşleştirilmesi açısından da önemli bir saptama yapmış ve bu doğrultuda kendisinden sonraki çalışmalara ışık tutmuştur. Özellikle 2008'de yaşanan finansal krizin sebepleri arasında görülen günümüz

3 Aristoteles'in yurttaş tanımlamasına göre, bir birey yasama ve yargılama yetkesine katılma hakkını artık elde ettiğinde kent-devletin yurttaşı olabilmekteydi. Bir topluluğa kent-devleti diyebilmemiz için de söz konusu bu yurttaşlar topluluğunun genel anlamda kentin kendi kendine yetecek şekilde (*autarkeia*) yaşam sürmesini sağlayacak sayıya ulaşması gerekiyordu. Bk. ὁ γὰρ ἐξουσία κοινῶν ἐν ἀρχῇ βουλευτικῆς καὶ κριτικῆς, πολιτικῆν ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως, πόλιν δὲ τὸ τῶν τοιοῦτων πλῆθος ἰκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, ὡς ἀπλῶς εἶπεῖν (Aristot. pol. 1275b18-21). Kent-devletinin nüfusunun üst sınırı ise yaşam gereksinimlerini karşılamada kentin kendine yeterliğini sağlayacak en fazla sayıda ancak denetlenebilirliği aşmayacak bir ölçüde olmalıdır. Bk. δὴλον τοῖνυν ὡς οὗτός ἐστι πόλεως ὄρος ἄριστος, ἡ μεγίστη τοῦ πλῆθους ὑπερβολὴ πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς εὐδύνοπος (Aristot. pol. 1326b23-25). Aristoteles'te *autarkeia* kavramının *polis*'in bir unsuru olarak geçtiği diğer yerler için ayrıca bkz. Aristot. pol. 1252b27-1253a1; 1261b10-4; 1291a9-10; 1326b2-8; 1328b16-18.

4 Hansen'a göre *autonomia* (otonomi) kavram olarak ilk kez MÖ 5. yüzyılda ortaya çıkmış ancak *polis*'le (kent-devleti) bağlantılı olarak kullanımının ancak MÖ 4. yüzyılın ilk yarısında gelişmeye başladığı gözlenmektedir. *Autonomos polis* (otonom kent-devleti) kavramının genel bir ilke olarak ilk kez kullanımı ise Kral Barışı (MÖ 386) ve sonrasında gerçekleşen antlaşma metinlerinde geçmektedir (1995, s. 38 vd.). MÖ 5. yüzyılda Sparta ve Atina arasında yapılan “Otuz Yıl Barışı” (MÖ 446/5) antlaşma metinlerinde bir kavram olarak karşımıza çıkan *autonomia*, başlangıçta sadece bir kentin bağlı olduğu birlik içindeki statüsünü gösteren bir anlam taşıırken zaman içinde genel bir anlam kazanarak tüm Yunan kıtasının ve ayrıca Asya'daki kentlerin bağımsızlık ve otonomisini belirtmek amacıyla kullanılmaya başlamıştır. Antik Yunan'da *autonomia* üzerine detaylı bir çalışma için bkz. Dmitriev, 2011, s.15-67.

toplumunun kapitalist tüketim kalıplarının ve gelir dağılımı eşitsizliğinin dizginlenmesi fikri, *autarkeia* kavramının ekolojik ve sosyal sürdürülebilirlik için yeniden hatırlanmasına sebep olmuştur (Bosman, 2015). Bununla birlikte Bookchin'in bu kavramı dar anlamıyla sadece "otonomi" karşılığı olarak almış olması belki de kendi fikirlerinin marjinalleşmesinin de bir sebebi olarak görülebilir. Bookchin'in ekolojik ve sosyolojik bir bağlam içinde kullandığı *autarkeia* kavramını nasıl almış olduğunu değerlendirebilmek için onun kavramı aldığı Antik Yunan'daki referans noktalarına bakmamız gerekir.

Bookchin'in bu kavramı ele alışındaki referansı Klasik Çağ Yunan tarihçisi Thukydides'in eserinde yer alan, Atinalı komutan ve siyasetçi Perikles'in ünlü cenaze söylevidir (*epitaphios logos*). Perikles, Peloponnesos Savaşı'nda ölen şehitlerin anısına yaptığı ünlü cenaze töreni konuşmasında; Atina demokrasisinin bireylerin değerini, zenginlikleri ile değil kente olan katkılarındaki liyakat ile ölçtüğünü vurgulayarak kentin başarısını, bireylerin en iyi biçimde şartlara uyum sağlayabilmelerine dayandırarak kendilerine yeterli olmalarına (*autarkēs*) bağlamaktadır (Thuk. 2.36-41).⁵ Perikles'in söylevindeki bağlam içinde kullanılan bireyin kendine yeterliliği hem bireyin kentine olan katkısını sağlayarak değerini ortaya koymakta hem de kentin başarısını belirlemektedir. İşte Bookchin'in *autarkeia* kavramını ele alışındaki referans noktası budur. Bookchin'e göre, Atinalılar rakiplerine karşı üstünlüklerini tanrılara değil, birey olarak kendilerinin ve yönetim sistemlerinin yeterliliğine dayandırmaktadırlar (1982, s. 97).

Ancak *autarkeia* pek çok başka Yunan yazarının farklı anlamlar yüklediği bir kavramdır ve kendine yeterlilik salt kentin kendine yeterliliği bağlamında otonomi kavramını karşılamak amacıyla kullanılmamıştır. Most'a göre, *autarkeia* kavramı ekonomik anlamda ihtiyaçların karşılanmasında tamamen kendi yeterliliğini kullanarak dış kaynaklardan bağımsız olmaya karşılık gelen anlamının yanı sıra antropolojik olarak bakıldığında bireyin kendine yeterliğinin ahlaki bir ideal olarak kabul edildiği başka bir yönü de vardır (1989, s. 127 vd.). Bu doğrultuda diğer vurguların yanı sıra, antik dönemde daha ziyade kynik felsefenin dayanağı olarak öne çıkan kavramın, eğer modern toplum için de bir anlam ifade etmesi hedefleniyorsa, yeni bir kynizm yorumu çerçevesinde ele alınması modern topluma sunacağı rehberliğin değerini artıracaktır. Bu doğrultuda anarşist bir felsefe ya da komünal arayışlardan ziyade ekolojik siyaset için daha uygun bir kuramsal çerçevenin kynik felsefe içerisinden çıkabileceği bu makalede savunulmaktadır. Böylece, Bookchin'in ideali olan tüketim toplumunun kuşatıcılığına karşı bilinçli bireylerin oluşturacakları otonom yaşam birimlerinin, kentten kopuk marjinal bir yaşam tarzı olarak algılanmasından ziyade kendine yeterliliği hedef alan bir medeni ahlakın

5 Thuk. 2.36.3-4: "...τὰ δὲ πλείω αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς οἶδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐπιρῆξάμεν καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρκεστάτην."; Thuk. 2.41. 1-2: "...καὶ καθ' ἕκαστον δοκεῖν ἂν μοι τὸν αὐτὸν ἄνδρα παρ' ἡμῶν ἐπὶ πλείοσι ἂν εἶδη καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστ' ἂν εὐτραπέλωσ τὸ σῶμα αὐταρκες παρέχεσθαι..."

kentin içerisinde kentliler ile birlikte bir değişime aracı olarak algılanması ekolojinin modern toplum nezdindeki değerini artıracaktır.

Kynizm Öncesi *Autarkeia*

Bookchin, hiyerarşi ve tüketim karşıtı bir toplum önerisi için temel aldığı otonom bireyler için ihtiyaçlarının azlığı ya da çokluğundan yani niceliğinden ziyade, ihtiyaçların tanımlanmasında yani niteliğinde bireyin özgürlüğünü ve entelektüel tutarlılığını koruyabilmesini vurgulamaktadır (1982, s. 54). Ancak Bookchin'in amacına uygun olduğunu düşündüğü Perikles'in konuşmasında göz ardı ettiği belirli ifadeler bulunmaktadır: Perikles, Sparta ve Atina arasında yaşanan Peloponnesos Savaşı'nda ölen şehitleri övmek için yaptığı konuşmasında Pers Savaşları'nda zafer kazanan atalarından başlayarak Atinalılığı, yönetim şekillerini ve uygulanan yasaları överek kurdukları sistemin Atina'ya sağladığı imkanları gözler önüne serer: Atina çektiği zahmetlerin karşılığı olarak dinlenceyi yıl boyunca düzenlediği festivaller, yarışmalar ve kurban törenlerinden sağlamakta, bu törenler ve kentin övgüye değer yapıları Atinalılar'a her gün kendilerini dertlerden uzak tutan bir keyif vermektedir. Perikles ayrıca, Atina'nın tüm dünyanın meyvelerinin buraya akmasını sağlayacak ve başka ülkelerin ürünlerinin kendilerininmiş gibi özgürce tadını çıkarabilecekleri bir büyüklüğe sahip olmasını önemle vurgulamaktadır. Konuşmasının devamında Atina'nın askeri olarak da rakiplerine karşı üstünlüğünün bir ifadesi olarak diğer kentlerin müttefikleriyle savaşmalarının aksine Atina'nın düşmanlarına karşı tek başına savaşabilme yetisini ve cesaretini övmektedir (Thuk. 2.38-39).

Perikles'in tüm bu üzerinde durduğu Atina'ya özgü özellikler, kentin kendine yeterliliğinin bir ifadesi olarak da okunabilir. Perikles'in Atina'sı için önerdiği kendine yeterlilik; Pers-Yunan Savaşları nedeniyle sürekli bir Pers tehdidine karşı Yunan kentlerini korumak amacıyla kurulan Attika-Delos Deniz Birliği'ne bağlı kentlerden gelen tüm zenginliklerin Atina'ya aktarılması uygulamasının bir tezahürüdür. Eşit kentlerin dayanışması olarak başlayan bu uygulama zaman içerisinde Atina'nın askeri üstünlüğünden kaynaklanan bir Atina İmparatorluğu'na dönüşmüştür. Yani, Bookchin'in Perikles Atinası'ndan örnek aldığı sistem, aslında onun bizzat karşı çıktığı hiyerarşik yapılanmayı içinde barındırmaktadır. Ayrıca, ticaretin ve lüks malların tüketimi ile örtüşen Perikles'in bu ifadeleri, demokrasi öncesinde Yunanların tiranlık dönemi ile özdeşleştirdikleri ve önce Lidyalılar ve sonra Persler ile olan münasebetleri ile kültürlerine aldıkları, tüketim ve boş zaman geçirme alışkanlıklarını ifade eden *habrosynē*⁶ kavramını hatırlatmaktadır. Bu doğrultuda De Paiva Gomes tiranlık döneminde *habrosynē*

6 Yunancada ἀβροσύνη = ἀβρότης olarak geçen kelime görkem ve lüks anlamlarına gelmekte olup günlük yaşantıda aristokratlara özgü bir yaşam biçimini tanımlamakta kullanılırdı. Kelimeyi Türkçeye "yüksek zevk" olarak aktarabiliriz, konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Kurke'den aktaran Gören, 2015, s. 228, n.404.

uygulamalarının kent içinde kabulüyle aristokratik değerlerin Atina toplumuna sunularak tiranlığın destekçisi bir halk kitlesinin oluşturulmasına hizmet etmesi amacıyla kullanıldığını ifade etmektedir (2018, s. 42-43). Dolayısıyla Perikles'in ifadelerinde gizli olan *habrosynē* alışkanlıklarının demokrasi döneminde de varlığını sürdüren aristokratik kültürün bir yansıması olduğunu söyleyebiliriz. Atina demokrasisinin kısa ömürlülüğü ve ardından gelen oligarşik devrimin kültürel dayanakları kadar sebepleri de Perikles'in konuşmasındaki Atina'nın emperyal hevesleri içerisinde gizlidir.

Perikles'in duruşunu MÖ 5. yüzyılda yaşayan Hippias'ın tavrı ile aynı kategoride gören Bosman (2015, s. 21) Olimpiyat Oyunları'nda kendi ürettiği lüks kıyafetleri ve süsleri, yüzük, pelerin, tunik ve sandalları ile gezen Hippias'ın (Plat. *Hipp. min.* 368a) kendisinden beklenmeyecek derecede dâhice bireysel yeteneklerini *autarkeia* olarak sunduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte Perikles'in bireyin ya da kentin kendine yeterliliği (*autarkeia*) için zenginliği de bir koşul olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Yine onun cenaze söylevindeki ifadelerine başvurduğumuzda bu anlamı çıkarmak olasıdır:

“...Zenginliği, boş konuşma ve gösteriş için değil, (kent için) doğru zamanda doğru yerde kullanırız. Fakir olmanın utanılacak bir şey olmadığı üzerinde hem fikiriz, ancak fakirlikten kaçınmamak bizim için utanç kaynağıdır. Bir Atina yurttaşı kendi evini yönetirken aynı zamanda devlet işleriyle de ilgilenebilir. Zanaatla ilgilenen sıradan yurttaşlar bile devlet işlerinden yeterince anlarlar. Devlet işlerine yönelmeyenleri ise işe yaramaz insanlar olarak görürüz...” (Thuk. 2.40)⁷

Bu noktada Perikles'in benimsediği haliyle kendine yeterlilik, bir amaç olarak sunulmaktadır. Atina “imparatorluğu”nu kendilerine bırakan atalarının mirasını ileriye götürmek için ve kent, kendi kendine yeterli olabilsin diye, bireyler kentin zenginliklerini arttırmalıdır (Thuk. 2.36). Sırf bu yüzden zengin olmak bir amaç olarak görülmektedir. Bununla birlikte Perikles'in çağdaşlarının daha farklı bir *autarkeia* anlayışı sunduklarını söyleyebiliriz. Diğerleri için *autarkeia* kendi başına bir amaç değil, bireyin mutluluğu için bir araç olarak görülmektedir.

Herodotos da kendi evini (*oikos*) en iyi şekilde idare edenlerin kamu işinde başarılı olacakları saptamasında bulunmaktadır. Zira kendi çıkarlarını koruyanların kamunun çıkarlarını da koruyacağını varsaymaktadır (Hdt. 5.29). Bununla birlikte her konuda kendine yeterli olmanın ancak tanrılara özgü bir yeterlilik olabileceği ve servet sahibi olmanın toplumsal bir gereklilik olması bir yana mutluluk getireceği fikri de Herodotos'un dışladığı bir olgudur. Solon'un Kroisos'a verdiği

7 Thuk. 2.40.1-2: “...πλούτω τε ἔργου μᾶλλον καιρῷ ἢ λόγου κόμπῳ χρῶμεθα, καὶ τὸ πένεσθαι οὐχ ὁμολογεῖν τινὶ αἰσχρὸν, ἀλλὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ αἰσχίον. ἐνὶ τε τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια, καὶ ἑτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένοις τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γνῶναι· μόνου γὰρ τὸν τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα, ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν...”

mutlu insan tanımı içerisinde kendine yeterliliğin mutluluk (*albos*) ile olan ilgisi de ayrıca belirtilerek kendine yeterlilik mutluluk için bir araç olarak gösterilmektedir (Hdt. 1.32.38-1.33.1):⁸

“Elbette her üstünlüğü elde etmek bir ölümlü için olacak şey değildir; hiçbir toprak yoktur ki, kendi kendisine yetsin ve her ürünü versin; şu ürünü verir, ama kendisinde yetişmeyen öbürünü başka yerden alır; en çoğuna sahip olan en iyisidir. İnsanoğlu için de böyledir; hiç kimse tek başına her şeyi elde edemez; filanı elde eder, falandan yoksun kalır. O ki ömrü boyunca her zenginliğe erişir ve en son dünyadan hoşnut ayrılır; işte o, bana göre, ey kral, mutlu insan adını hak eder. Her şeyin sonuna bakmalıdır; tanı çok insana mutluluğu yem olarak sunar, sonra da çeker alır elinden” (Çev. Ökmen, 2007, s. 21).

Yine, Perikles’in çağdaşı sayılabilecek Sokrates de kendisinden farklı düşünmektedir. Ksenophon’un «Ev İdaresi Üzerine» adlı eserinde Sokrates ve Kritobulos arasında geçen diyalogda, Kritoboulos zaten yeterince zengin olmasına rağmen evini daha iyi yönetebilmek için Sokrates’ten tavsiyelerini ister. Kritoboulos’u kenti donatma hevesleri doğrultusunda aslında fakir olarak nitelleyen Sokrates, kendisini ise ihtiyaçları çerçevesinde değerlendirdiğinde, kendi fakirhanesinin “kendine yeterli” olduğunu ifade etmektedir (Xen. *oik.* 2.4). Sokrates, *megalopropeia*⁹ olarak bilinen aristokratik geleneğin bir tezahürü olarak sunulan kentin donatılması için zengin olmak fikrinin insanı mutlu etmeyeceğini vurgulamaktadır. Kritoboulos’un kent için yapacağı onca fedakârlığa rağmen ne tanrılara ne de insanlara yaranamayacağını, bunlardan birini yetersiz yaptığı görünürse, Atinalıların kendisini onların mallarını çalmaktan beter şekilde cezalandıracaklarını ön görmektedir (Xen. *oik.* 2.5).

8 Hdt. 1.32.38-1.33.1: Τὰ πάντα μὲν νυν ταῦτα συλλαβεῖν ἄνθρωπον ἔοντα ἀδύνατόν ἐστι, ὡσπερ χῶρη οὐδεμία καταρκέει πάντα ἐωυτῆ παρέχουσα, ἀλλὰ ἄλλο μὲν ἔχει, ἐτέρου δὲ ἐπιδέεται· ἢ δὲ ἂν τὰ πλεῖστα ἔχη, αὐτῆ ἀρίστη. Ὡς δὲ καὶ ἀνθρώπου σῶμα ἐν οὐδὲν αὐταρκές ἐστι· τὸ μὲν γὰρ ἔχει, ἄλλου δὲ ἐνδεές ἐστι· ὅς δ’ ἂν αὐτῶν πλεῖστα ἔχων διατελέῃ καὶ ἔπειτα τελευτήσῃ εὐχαρίστως τὸν βίον, οὗτος παρ’ ἑμοί τὸ οὐνομα τοῦτο, ὁ βασιλεὺς, δίκαιός ἐστι φέρεσθαι. Σκοπέειν δὲ χρὴ παντὸς χρήματος τὴν τελευτὴν κτὴ ἀποβήσεται· πολλοῖσι γὰρ διὴ ὑποδέξας ὄλβον ὁ θεὸς προρρίζους ἀνέτρεψε.

9 Yunancada ihtişam, görkem kelimesinin karşılığı olarak MÖ 5. yüzyıldan itibaren kullanılan *μεγαλοπρέπεια* (*megalopropeia*) sözcüğü kentin donatılması ve güzelleştirilmesi için yapılan harcamaları ve uygulamaları belirtmek üzere kullanılan bir anlam taşıyordu. Aslında temeli ta Homeros zamanındaki aristokratların kendi aralarındaki hediye alışverişine dayanan bu uygulama, MÖ 5. yüzyıl vd.’ında aristokrat kesimin kentte varlıklarını sürdürülebilmek için kent işlerine para harcamaları çerçevesinde kamusal bir yükümlülük haline gelmişti. Ancak *megalopropeia* uygulamaları *habrosynē* (yüksek zevk) denilen lüks yaşam biçiminin bir tezahürü olarak kimi zaman aşırı harcamalara varan uygulamaları da beraberinde getirdiği için özellikle MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısından itibaren demokrat kesim tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Woodbury’den aktaran Gören, Perikles’in Atina Akropolisindeki kamusal bir yapı olan Parthenon’daki *megalopropeia* uygulamaları nedeniyle Thoukydides tarafından eleştirildiğini (“güzeli, aşırılığa kaçmadan severiz” kırs. Thuk, 2.40) işaret etmektedir (2015, s. 228, n. 404).

Yazarların fikirleri ister istemez onlara siyasi bir kimlik de atfetmektedir. Örneğin, oligarşik devrimden sonra Sokrates'in fikirleri kentin siyaseti ile uyumsuz görülerek filozof kent tarafından ölüme mahkûm edilmiştir. Aynı şekilde Herodotos'un Solon üzerinden verdiği mesaj da siyasi duruşu çerçevesinde okunabilir. Herodotos'un tarihine genel olarak baktığımızda, Herodotos, emperyal heveslerle Yunanları vergiye bağlayan Lidyalılar ve Perslere karşı Yunanların haklı mücadelesini gerçekleştiren, rakiplerinin aşırıya kaçan yaşam tarzlarının tanrılar tarafından cezalandırılacak bir durum olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde Pers Savaşları'ndan sonra imparatorluk hevesine kapılan Perikles'in liderliğindeki Atinalılara karşı Herodotos'un üstü kapalı bir eleştiri getirdiğini söyleyebiliriz. Perikles'in cenaze söylevi bir bütün olarak okunduğunda, Atina'yı Yunanistan'ın okulu ve merkezi olarak gören Perikles, diğer tüm kentlerin zenginliklerinin de buraya aktığı; askeri, idari, ekonomik ve kültürel açıdan tüm Yunan kentlerini aşan bir konuma çıkarttığı Atina'yı adeta bir imparatorluk olarak resmetmektedir. Perikles'in gözünde Atina'nın büyüklüğü öylesine aşırı bir noktaya gelmiştir ki –Yunan kültürünün dayandığı tüm değerleri onlara aktaran ve esinini tanrılardan alan– ünlü ozan Homeros'un övgüsüne bile bu kentin ihtiyacı yoktur (Thuk. 2.41).

Herodotos'un anlatısında aşırıya giden devletlerin ve liderlerin tanrıların kıskançlık (*phthonos*) ve cezasına (*tisis*) tabi olduğu ve tanrıdan gelen cezanın bir nevi aşırıya giden yöneticinin *kosmos*'taki sınırlarını çizen, başka bir deyişle haddini bildiren tanrısal yasanın bir tezahürü olduğu görülmektedir (Vernon, 2015, s. 56-57). Buna göre, zenginlik ve güç konusunda aşırıya giden Lidya kralı Kroisos, Atinalı Solon'un mutlu ve kendine yeterli insanın nasıl olması gerektiğine dair uyarılarını (Hdt. 1.32) dikkate almayarak tanrıların gazabına uğramış; önce oğlunu sonra da krallığını kaybetmiştir ve halkı da kendisiyle birlikte tanrısal cezaya uğramıştır (Hdt. 1.155). Buna göre, aşırı isteklere karşılık sınırların bilinmesi Herodotos'un *autarkeia* anlayışı ve siyasi duruşu olarak çözümlenebilir.

Sokrates'in *autarkeia* anlayışı ise Ksenophon'un «Sokrates'ten Anılar»ından tespit edilebilmektedir. Ksenophon'a göre Sokrates, en kendine yeterli biçimde minimum serveti ile, tüm zevklerinde ölçülü ve tartışmalarında kendine tâbi bir yaşam sürmekteydi (Xen. mem. 1.2.14). Bununla birlikte yoldan çıkarmakla suçlandığı Kritias ve Alkibiades ise böyle bir yaşam sürmek niyetinden ziyade ondan ilmi siyaset öğrenme derdindedirler. Halbuki nasıl bedensel talim yapmayanlar bedensel işleri yapamazsa ruhlarını eğitmeyenler de ruhun işlerini yapamazlar (Xen. mem. 1.2.19). Yani *autarkeia* ölçülülük ve felsefe için ruhu hazırlayan bir uygulamadır. Dolayısıyla *autarkeia* kelimesinin farklı bağlamlara göre farklı anlamlar içeren kullanımları bulunmaktadır.

Herodotos'un Atina halkının emperyal heveslerine karşılık bir ilahi cezaya maruz kalmamak veya Sokrates'in siyasi heveslere rağmen ölçülülükten sapma-

mak için önerdiği *autarkeia* vurgusunun, Perikles'in kentin tüm ihtiyaçlarının karşılanması vurgusundan ne kadar farklı olduğu ve farklı siyasi ve ahlaki duruşlara dayanak oluşturduğu görülmektedir. Öte yandan Most (1989, s. 129vd.), Yunan zihniyetinde Arkaik Çağ ve Klasik Çağ'da yerleşik bir düşünce olarak görülen, aşırı kendini beğenmişlik ve küstahlık (*hybris*) sonucu insanın tanrısal bir ölç ve cezaya (*tisis*) maruz kalması inancının (*hybris'e* karşı *tisis*), Aiskhylos ve Herodotos'ta olduğu gibi Thoukydides'te de kullanıldığını ileri sürmektedir. Most, söz konusu inanç doğrultusunda batıl inançlara karşı olduğu bilinen Thoukydides'in bile, Perikles'in cenaze söylevinin hemen akabinde, Atina'nın başına gelen vebayı anlatmasını (Thuk. 2.47-54), tarihçinin *hybris'e* karşı *tisis* temasının bir yansıması olarak kullanmış olabileceği şeklinde yorumlamaktadır (1989, s. 130, n.82). Zira cenaze söylevinde Perikles, Atina'yı kendine yeterliğinin sınırlarını aşan ve tüm Yunan kentlerinden üstün olan bir konuma çıkararak övmektedir (Thuk. 2.35-46). Bu noktada makalenin konusu olan tüketim toplumunun dayatmacılığına karşı sosyal ekolojiyi vurgulayan Bookchin'in, çağdaşlarından ziyade Perikles'in *autarkeia* anlayışını benimsemesinin ekolojik siyaset için pek yerinde bir tercih olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte gerek Bookchin'in anarşik felsefesinin marjinalliğini hatırlatan ve gerekse yine tüketim alışkanlıklarını sorgulayan *autarkeia* kavramına dayanarak bir yaşam tarzı alternatifi sunan kynizm daha makul bir tercih olarak ön plana çıkmaktadır.

Kynizm'de *Autarkeia*

Bookchin'in ortaya attığı sosyal ekoloji kavramı, hiyerarşik modern toplumda bireylere dayatılan tüketim alışkanlıklarının sorgulanıp, demokratik bir biçimde toplumun ihtiyaçlarına doğasına uygun biçimde kendi kendisine karar vermesini hedeflemektedir. MÖ 4. yüzyılda Antik Yunan'da ortaya çıkan Kynik felsefe de ihtiyaçların aslında ne kadar göreceli olduğunu göstererek, bireyin ihtiyaçlarını tanımlayan kültürel kalıpların sarsılması için topluma örnek olmaya çalışmaktadır. *Autarkeia*'nın daha iyi anlaşılabilmesi için o çağlarda kynizm içinde bu kavramın algılanışına ve kullanımına bakmamız gerekmektedir. Ekoloji için değerlendirilmesi olası *autarkeia* arayışı kynizmin antik mirasının günümüze taşınması için de bir bağlam sunmaktadır.

Diogenes Laertios tarafından Kyniklerin babası olarak gösterilen Antisthenes¹⁰ de Sokrates'in izinden giderek insanların servetlerinin ve fakirliklerinin

10 Kennedy (2017, s. 34-41), Antisthenes'in modern yazarlarca kyniklerin öncülü olarak görülmesine rağmen antik kaynaklarda Platon, Ksenophon ve Antisthenes'in Sokratikler olarak anıldığını belirtmektedir. Kennedy, Cicero'nun tüm filozofların entelektüel olarak kendilerini Sokrates'e dayandırma eğilimde olduklarını hatırlatarak kynikler Antisthenes'i sahiplenseler de onun tam bir kynik yaşam tarzına sahip olmadığını ifade etmektedir. Antisthenes ihtiyaçlarını basit bir şekilde karşılama gayretindedir. Ama bununla birlikte aristokratik bir geçmişe ve çevreye sahiptir. Kennedy, Kynikler kadar Stoacıların da kendilerini Antisthenes aracılığı ile Sokrates'e dayandırma eğilimine dikkat çekerek bu ekollerin silsilesinde kilit ismin aslında Thebaili Krates olduğunu

mülllerinde değil kalplerinde olduğunu savunmaktadır. Örneğin eşit miras sahibi iki kardeşten birisinin giderlerinden fazlasına sahip olmasına rağmen diğerinin fakirlik içerisinde olmasını iddiasına delil olarak vermektedir. Antisthenes yiyebileceği kadar yemek, susuzluğunu giderecek kadar içecek, soğuktan korunacak kadar kıyafet, sıcak hissettirecek kadar kalın duvar ve çatı, kendisi ile olmaktan mutlu olabilecek hanımlarla olmak ile yetinmektedir. Gözü kanaatkârlıkta olanların, para derdinde olanlardan daha dürüst olması gerektiğini, zira elindekilerden razı olanların başkalarına ait olanlara gıpta etme ihtimalinin az olduğunu savunmaktadır (Xen. *symp.* 4.34-42).

Ksenophon gibi Diogenes Laertios'un anlatısında da Antisthenes, arzuların peşinde koşulmasını önermemektedir. Zira nasıl pas demiri tüketirse kıskançlık edenler kendi arzuları tarafından tüketilirler (Diog. Laert. 6.5). Antisthenes asaletin erdemlilere ait olduğunu ve erdem mutluluğun temini için kendine yeterli olduğunu savunmaktadır. Zira erdem Sokrates'in gücünden başka bir şeye ihtiyaç duymamaktadır. Erdem eylem meselesidir ve kelimelerin istiflenmesi ya da öğrenmek demek değildir. Öyle ki, bilge kişi kendine yeterlidir zira diğerlerinin malları zaten onundur. Kötü şöhret tıpkı acı gibi hayırlı bir şeydir, zira bilge kişi kamusal işlerdeki geçerli kanunlara göre değil erdem kanununa göre yaşayacaktır (Diog. Laert. 6.11). Görüldüğü üzere erdem bir yaşam biçimidir ve kendine yeterliliğin kaynağıdır, zira yerleşik kültürel kalıplardan etkilenmez, bilakis toplumun dönüşüm dinamiğidir.

Kynikler için gerçek esin kaynağı olan ama kendisi de kendine yeterlikte esinini doğadan alan bir başka önemli kişilik Sinoplu Diogenes'tir. Yaz kış bir fıçı (*pitbos*) içerisinde yaşaması, gündüz vakti elinde fenerle 'adam' araması ve Büyük İskender'in lütfunu 'gölge etmemesini' isteyerek geri çevirmesi ile tarihe mâl olan Diogenes, şartlara uyum sağlayabilmek için bir fareyi esin kaynağı almasıyla kendine yeterlik için önemli bir bağlam sunmaktadır. Koşuşmasını izlediği fare başını sokacak bir yer arayışında değildir, karanlıktan çekinmemekte ve daha zarif (lüks) şeylerin arayışına girmemektedir (Diog. Laert. 6.22). Kyniklerle anılmasının sebebi belki de kendi kendisini herkesin takdir ettiği cinsten bir av köpeği olarak gördüğünü, ama kendisine hayran olanların kendisi ile ava çıkmaya cesaret edemediğini söylemesindedir. Gerçekten de örnek alınması zor bir şahsiyet olmakla birlikte, Bookchin'in önemseydiği Aristotelesçi tabiatın insan doğası ile hiyerarşik olmayan bir etkileşime girmesi önerisini, doğayı örnek alarak kendine yeterli olmayı yaşamına geçirmesiyle yüzyıllar öncesinden hayata geçirmiştir. Bunu yaparken tabiatı, insan doğasına üstün tutmasıyla aslında tabiatın gerçek değerinin hakkını insan doğası ile saflığını bozmadan vermektedir. Bu tavrı belki de daha evvel Sinop'un

vurgulamaktadır. Diogenes Laertios ise aslında tüm Sokratikler'i kynik nitelikler gösteren filozoflar olarak göstermektedir (Diog. Laert. 2.47).

para birimi olan altının ayarını bozmakla suçlanması ve oradan sürülerek Atina'ya yerleşmesindedir. Sonuçları hem kendisi hem de muhtemelen Sinop için bir tragedya olmuştur. Kendisi de tragedyanın tüm lanetlerinin onu çarptığını, zira her durumda kendisini “ülkesi için ölü evsiz bir sürgün, ekmeği için dilenen bir gezgin” olarak gördüğünü, ama “talihe cesaretle, düzene doğa ile ve duygulara mantık ile karşı durabildiğini” söylemektedir (Diog. Laert. 6.38). Yani aslında Diogenes'in fakir ve sefil görünümü bireysel tercihi değil, kaderin kendisine yazdığı alın yazısıdır. Kendisini bu duruma düşüren düzene ise doğadan öğrendiği kendine yeterlik yöntemi ile adapte olmaya çalışmaktadır.

Diogenes'in başına gelenler kendisinin de ifade ettiği gibi bir tragedya gibidir. Tragedyaların ortak teması ise, birey ve toplumların aşırı isteklerinin tanrılar tarafından cezalandırılmasıdır. Diogenes de, tıpkı Herodotos'un anlatısındaki Kroisos gibi, yaptığı işi Delphoi'dan aldığı bir kehanete dayanarak yapmış ve en güzel biçimde anılmak istemesi sebebiyle yerine getirmiştir (Diog. Laert. 6.20-21). Aldığı kehaneti muhtemelen yanlış anlayarak basılacak sikkelerin ayarını bozmuş ve paranın değerinin düşmesine neden olmuştur. Bu durum, bugünkü anlamıyla Sinop için enflasyon ve bir döviz kuru krizi gibi kentin dışardan alabileceği malları alamaması ile sonuçlanmış bir ekonomik kriz yaratmış olmalıdır. Yani Perikles'den çıkarsadığımız *autarkeia* tanımı olan kentin kendine yeterliliği zarar görmüştür. Ancak paranın değeri ile oynaması emrindekilerin tavsiyesi ve zorlamasıyla (Diog. Laert. 6.20) ve muhtemelen her ekonomik krizde olduğu gibi yapılan eylem kentin aşırı ekonomik taleplerinin karşılanması yüzündendir. Herodotos'ta gördüğümüz Kroisos ve Lidya'nın cezalandırılması örneğindeki gibi Laertios'ta da Diogenes ve Sinop'un cezalandırılması temasının ipuçları görülmektedir.

Bununla birlikte Diogenes'in bu cezanın verilmesinde bir aracı rolü üstlenerek tanrıların yakınlığını tecrübe ettiği söylenebilir. Bunu şu sözlerinde de görmekteyiz: “Her şey tanrılara aittir. Bilgeler tanrıların arkadaşlarıdır, arkadaşlar da sahip olduklarını ortak kullanırlar. O zaman her şey bilgelere aittir” (Diog. Laert. 6.37). Bu sözler “diğerlerinin malları bilgelere aittir”, diyen Antisthenes'in sözlerini hatırlatmakta ve açıklamaktadır (Diog. Laert. 6.11). Tanrılara yakınlık *autarkeia* için önemli bir ayrıntıdır ve bu anlayış Sokrates'e uzanmaktadır. Sokrates, mutluluğun lüks ve pahalılıkta olduğunu düşünen Antiphon'a hitaben şöyle demektedir (Xen. *mem.* 1.6.10):

“Antiphon, sen mutluluğun lüks ve pahalılıkta olduğunu düşünen birine benziyorsun. Oysa ben hiçbir şeye gereksinim duymamayı tanrının özelliği sayardım, olabildiğince az şeye gereksinim duymak da tanrıya en yakın durum ve tanrı en üstün varlıktır, tanrıya en yakın olan da en üstün olana yakındır” (Çev. Şentuna, 1994, 34).

Brenk, *autarkeia*'nın bu şekilde ifade edilmesinin “tanrısalda yok olma hedefi” olarak anlaşılması gerektiğini belirtmektedir (2003, s. 89). Bağımsızlık veya

bireysel yeterlilikten ziyade insanın yaşam amacını sorgulayan bu *autarkeia* kullanımını mülkiyet, kıskanma veya hayatın sillelerine maruz kalmamak için çabalama gibi dertlerin üzerine çıkacak bir erdemi temsil etmektedir. Özellikle Hellenistik Çağ'da bireylerin üzerinde kader (*tykbe*) olgusunun çok etkili olmaya başlamasıyla MÖ 3. yüzyıl kynik yazarların çalışmalarında *autarkeia*'nın *tykbe* ile olan ilişkisi vurgulanmaktadır. Brenk, kavramın bu doğrultudaki kullanımına örnek olarak, Kynik Okul'un MÖ 3.yüzyıldaki temsilcisi Teles'in¹¹ yazılarında *autarkeia*'nın kaderin, talihin (*tykbe*) cilvelerinin kabullenilmesi anlamında vurgulandığının altını çizmektedir. Bu temanın, kökünü Solon'dan alan, kendine yeterliğin mutluluk ile ilişkisini kuran tasvir ile örtüştüğü söylenebilir. Solon'un Herodotos'ta geçen söz konusu sözleri şöyledir (Hdt.1.32.20-38):

“Zira çok zengin insan vardır ki, kıt kanaat yaşayan insandan hiç de daha mutlu değildir, eğer talih, zenginlik içinde geçen ömrünün sonuna kadar ona yâr olmazsa. Nice insan vardır ki, masallardaki kadar zengindir, ama mutsuzdur; niceleri de vardır ki, şöyle böyle geçinirler, ama talihlidirler. Çok zengin olanın, eğer mutlu değilse, talihli olandan yalnız iki ayrıcalığı vardır; ama talihli olanın mutlu olmayan zengine bakarak pek çok ayrıcalıkları vardır; birisi için her dilediğini yapmak ve büyük bir para kaybını karşılamak çok kolaydır; ama bir de öbürünün üstünlüklerine bakalım: Elbette büyük bir kaybı ve aşırı istemleri öbürü gibi karşılayamaz; ama talihi onu bundan korur; üstelik sağlam yapılıdır, hastalık bilmez, üzüntü tanımaz, görmelere layık çocukları arasında mutludur. Bırak bir de bütün bunlara taç olarak ömrünü mutlu bitirsin ve işte mutlu adam sözüne layık kişi, senin aradığın kişi budur. Ama ölmeden önce, dilini tut, mutludur demek için acele etme, yalnız talihli de, o kadar” (Çev. M. Ökmen, 1973).

Bu bağlam çerçevesinde düşüşler, kalkışlar, batışlar çıkışlar ile yaşam içerisinde edinilmiş halkın bilgeliği niteliği kazanan Kynik felsefe, Diogenes'in farenin kendine yeterliliğinden çıkardığı ders ile birlikte ele alındığında, değişen şartlara adapte olabilmeye hizmet eden bir kimliğe kavuşmaktadır. Buna göre kynik ekolde fakirlik, özellikle arzulanan değil, ama çabalasa da zengin olamayan halkın, zenginlere karşı ya da daha ziyade kendi hayatlarını yönlendiren güç sahiplerine karşı dayanışma ve adaptasyon için benimsedikleri ve hayatlarına felsefi bir anlam katmak için başvurdukları bir araçtır. Brenk (2003, s.91), kynik filozofların kendi fakirliklerini de halka öğrettikleri ile eylemde bulunma gerekliliğine bağlamaktadır. Bu husus Antisthenes'in erdemin eylem meselesi olması söylemiyle de örtüşmektedir. Neticede mesele servet düşmanlığı değil servetin nasıl harcanacağı ile ilgilidir. Kyniklerin şan, şeref, bedensel zevkler ve aşırılıklar için harcayacak parası yoktur. Bunlar için harcanacak bir servete zaten ihtiyaç da yoktur. Sahip oldukları

11 Kynik Okul'un önemli bir temsilcisi olan Teles, bu okulun eğitim verdiği bilinen tek hocasıydı. Çalışmalarında MÖ 3.yüzyıl kynik yazarların popüler temaları olan sürgün, kendine yeterlik, zenginlik-fakirlik kıyaslaması gibi konuları işlemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Dudley, 1937, s. 84-95.

ise zaten bunların olmadığı bir hayat için kendisine yeterlidir. Fakirlikleri de anlatılarının inandırıcılığı için bir gerekliliktir. Dudley, Roma Dönemi'nde sürgün kynik filozof Dio Khrysostomos'un (M.S. 40-115) halkın arasına karışıp halkın zoruyla konuşmasını aktararak bu olgunun altını çizmektedir (1937, s. 151).

Kendine yeterli her ne kadar kynik felsefenin kendine içkin bir özelliği olarak belirse de *autarkeia*, Yunan-Roma Çağı'nda ve özellikle de Hellenistik Dönem'de tüm filozoflarca ulaşılmak istenen bir amaç olarak görülmektedir. Evenepoel'in işaret ettiği gibi, *autarkeia* bir erek olarak hem Eski Stoacı öğretisi içinde hem de Seneca'nın da bir temsilcisi olduğu Roma İmparatorluk Çağı Stoacılığı'nda da kendine yer bulmuştur. Stoacılığa göre, tam anlamıyla kendine yeterliğe ulaşmış kişi olan bilge, ulaşılması heves edilen bir ideal olarak görülmektedir. Kendine yeterli ve mutluluk arasındaki ilişki ise, kişinin mutlu olmak için kendi dışındaki hiçbir şeye bağımlı olmadığı, kişinin kendi erdeminin onun mutluluğu için kendine yeter olduğu bir görünüm arz etmektedir. Bireyin mutluluğunun kontrolü ise kendi elindedir (Evenepoel, 2006, s.185). Bu doğrultuda Seneca'nın (MÖ 55 - MS 47) şartlara uyum sağlama öğretisinde daha ruhani bir *autarkeia* yorumuna rastlamanın mümkün olduğunu söyleyebiliriz.¹² Seneca'ya göre etrafımızdaki dünyayı değiştiremeyiz, ama eğer kendi bakış açımızı değiştirirsek özgürlüğümüzü koruyabiliriz (Brenk, 2003, s.93).¹³ Seneca'da *autarkeia* aynı zamanda *apatheia* (hissizlik)¹⁴ kavramı ile bir arada ele alınıyor ve böylece etrafımızdaki dünyadan gelen acı uyarılara karşı direnç sağlıyordu.¹⁵

Son olarak Roma İmparatorluk Çağı'nda kynizmin en önemli temsilcisi olan Lukianos'un "Ölümler Diyarından Dialoglar" (*Nekrikoï Dialogoi*) adlı konuşmalarında da *autarkeia*'nın kynik filozofların övülen özellikleri olarak gösterildiğini belirtmek gerekir. Bu diyaloglarda Lukianos, bireyin aradığı erdem ve hakikatin yine bireyin kendinde mevcut olup, bu arayışın kendi dışındaki bireylerden elde edilmeye çalışılmasının beyhude bir uğraşı olduğunu dile getirmektedir (Yalazı, 2007, s.105). Buna göre *autarkeia*; zenginlik ve fakirlik, bedensel ihtiyaçlardan ve talihin cilvelerinden bağımsız olarak, kendisini mutluluğa (*eudamonia*) götürecektir.

12 Seneca'nın *autarkeia* kavramını işlediği mektupları için bkz. Sen. epist. 9,31,33,34,37,41,59,74,85, 109,120.

13 Bu *autarkeia* yorumu Kynik Diogenes'in korsanlarca yakalanıp Girit'te köle pazarında satışa çıkarıldığı anlatıyı akla getirmektedir. Köle pazarında elinden ne iş geldiği sorulduğunda cevap olarak insanları yönetebildiğini söylemiş ve kendisini satın alması için Kseniades'i bizzat kendisi yönlendirerek onun evinin tüm yönetimini üstlenmiştir. Söz konusu anlatı kynik filozofun *autarkeia* sayesinde başına gelen talihsizlik ile nasıl başa çıktığını anlatması bakımından duruma çok uygun bir örnektir (Diog. Laert. 6,74).

14 Yunancada hissizlik, duygusuzluk, acıyı hissetmeme gibi anlamlara gelen kelime Stoacılıkta, duygulardan özgür olmayı ifade etmek için kullanılıyordu. Özellikle Stoa felsefesinde, bilge kişinin kendini eğitime ülküsü olarak, duygulanımlardan bağımsızlık, usa uygun olmayan duygular karşısında özgür olma ve böylelikle sarsılmazlık ereğine ulaşma durumunu ifade ediyordu. Bkz. Akarsu, 1998, s.62, "duyumsamazlık" maddesi.

15 Bkz. Sen. epist. 9.

erdem ve hakikat için bireye yeterlidir. Bu anlatı Brenk'in (2003, s.80-81) hatırlattığı Demokritos'un 'mutluluk sürü ve altında değildir; ruh *daimon*'un konağıdır' (68 B 171) sözü ile örtüşmektedir. Bahsi geçen *daimon* ise Ksenophon'un «Sokrates'ten Anılar» eserinde Sokrates'in kendisine yol gösterdiğini (işaretler verdiğini) söylediği tanrısal varlıktır. Ksenophon'a göre Atina kentindeki muhaliflerinin, Sokrates'i tanrılarının karşısına yeni tanrısal şeyler (*daimonia*) çıkarmakla suçlamalarının sebebi budur. (Xen.mem.1,1.2)

Bu tanrısal şey ister gerçekten tanrının sesi olsun, isterse de Sokrates'in ve ondan sonra gelen tüm kyniklerin toplumsal düzeni dönüştürmek için ruhlarının derinliklerindeki buldukları insanlık onuru olsun, günümüzde insanlığın ekoloji için yaşam tarzını değiştirmesi ya da iklim değişikliğinin etkilerine adapte olamayıp yeni bir tragedya ile karşılaşması tercihi için başvurabileceği yegâne kudret olduğu ortadadır. Schutijser, günümüzde modern kyniklerin var olduğunu ve medya olanaklarını kullanarak hakaret ve saldırı amacıyla kynizmin metotlarını bağnaz bir biçimde kullandıklarını, ama tutarlı bir değer ve düşünce seti oluşturamadıklarını iddia etmektedir (2017, s. 53). Modern kyniklere karşılık yeni bir kynizmin düşünce, değerlendirme ve tecrübe edilen hayatın tutarlı bir felsefi bütünlüğü içerisinde bir araya gelmesi gerekmektedir. Yeni bir kynizm günümüzün bağlam ve söylemine uyarlanarak hayatı felsefe ile, felsefeyi ise hayatla yeniden buluşturabilecektir.

Sonuç

Bookchin ancak otonom birey ve gruplar sayesinde tüketim toplumunun birey ve doğa üzerinde kurduğu hiyerarşik ilişki ile tanımlanan modern kent yaşamına alternatifler üretilebileceğini savunmaktadır. Sosyal ekoloji adını verdiği hareket içerisinde yerel doğrudan demokrasi denemelerini hayata geçirebilmek için tarihteki örneklerin değerlendirilmesini önermektedir. Bookchin, Antik Atina kentindeki demokrasi örneğini ve Perikles'in şehitleri anma konuşmasında ifade ettiği, kendine yeterli (*autarkes*) yurttaşlar sayesinde kentin kendine yeterliliğe (*autarkeia*) haiz olmasını, kendi komünal örgütlenme önerisine uygun bulmaktadır. Bu sayede tüketim toplumunun alışkanlıklarına karşı Bookchin'in otonom grupları kendi gerçek ihtiyaçlarını belirlemede başarıya ulaşacaklardır. Bookchin'in günümüzden bir nesil önce önerdiği bu girişim marjinal kalmış ve toplumun ana akımında yer etmemiştir. Bununla birlikte bir önceki neslin ömrü zarfında insanlığın gündemine küresel iklim değişikliği girmiş ve uluslararası mutabakatla ülkeler ve kentlerin ekolojik ayak izlerini düşürmek görevi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sebepten Bookchin'in söylemi yeniden gündeme gelmiş ancak iş işten geçmiş, dünya küresel iklim değişikliğini önlemek görevinden ziyade iklim değişikliğinin önleme etkilerine adapte olmak görevi ile karşı karşıya kalmıştır.

Bununla birlikte ülkelerinin kendi kendine yeterliğini, insanlığın kendi kendine yeterliliğinin önünde görmek isteyen liderler insanlığı yeni bir "tragedya"

beklentisi ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu noktada güçlü ülkelerin yarattığı eşitsizliğe rağmen zayıf ülkeler ekolojik ayak izlerini düşük tutmak, yani azla yetinmek ve yeni bir insanlık ölçüsü icat ederek güçlü ülkeleri ekolojik ayak izlerini düşük tutmaya ikna etmek, yani aşırı tüketim taleplerini düşürmeleri için karşılarında durmak zorunda kalmışlardır. Bookchin'in anarşist felsefesi, insanlığın elindeki yegâne araç olmasına rağmen, amacı için kendine yeterlikten uzak görünmektedir. Bookchin'in örnek aldığı Perikles'in kendine yeterlik anlayışı belki de bu noktada kuramın zayıf halkasını oluşturmaktadır. Bu sebepten antik Yunan kaynaklarında kendine yeterlik için ortaya konan diğer yaklaşımlar da incelenmiştir. Özellikle Kynik felsefe ekolünde nesilden nesile olgunlaştırılan *autarkeia* yorumunun modern toplumun sürdürülebilirlik söyleminin yeniden oluşturulabilmesi için yeterli bir temel teşkil ettiği değerlendirilmiştir.

İncelendiği üzere antik Yunan geleneğindeki Kyniklerin *autarkeia* anlayışı inzivada yaşayan fakir, toplumdan kopuk, marjinal bireylerin sadece ihtiyaçlarını azaltmalarına dair deneysel bir arayış değildir. *Autarkeia*, kynik söylem içerisinde fakirliğin ve kaderin cilvelerinin toplum tarafından rahatlıkla tolere edilebilmesi ve fakirliğin insan onuru ile bağdaştırılmasında işlevi olan toplumsal bir hareketin dayanak noktasıdır. Kynik filozofun topluma liderlik yapmak, alışkanlıkları ve kültürel kalıplarının onların yaşamlarını sürdürebilmesine engel olmaması için gerekli erdemi onlara aşılacak gibi bir misyonu bulunmaktadır. Buna göre modern toplumun ekolojik yıkım ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine adapte olabilmesi kadar, dünyayı bu hale getiren kültürel kalıplar ve tüketim çılgınlığını yaratan örüntü ile mücadele etmek için gereken erdemi de yeni bir kynizm yorumu ile elde edebilmesi mümkündür.

Modern toplumun bireyleri kendi içlerindeki doğanın gereğini değil, edilgen biçimde kendilerine dayatılan kültürel modelleri yaşama geçirmektedirler. Hâlbuki insanlığın kendi doğasını yeniden keşfetmek ve içerisinde yaşadığı doğanın gereklerini de gözeterek bir uyumu yakalamak mecburiyeti önemi artarak gündeme gelmektedir. Zira iklim değişikliği vakadır ve insanlığın adapte olmasını gerektiren bir tragediyi sahneye koymak üzeredir. Tüketim kalıplarının ve yaşam tarzımızın değişmemesi halinde insanlığın yaşanan felaketlerde fare gibi boğulması ya da Diogenes'e ilham veren farenin deneyimlerini etüt ederek kendi doğasına ve içerisinde yaşadığı doğanın gerçeklerine daha uygun bir yeni yaşam tarzı geliştirmesi gerekmektedir. Bu bakımdan Diogenes ve diğer Kyniklerin bıraktığı mirasın günümüz toplumuna uyarlanması önemli bir görev olarak insanlığın karşısında durmaktadır.

Kaynakça

Aristot. pol. (Aristoteles, *Politica* = Πολιτικά) = *Aristotle: Politics*, with an English Translation by H. Rackham, 1932. Harvard: Harvard University Press. (The Loeb Classical Library); – Çeviri: *Aristoteles: Politika*. (çev. M. Tuncay. 2006). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Bookchin, M. (1968). Revolution in America. *Anarchos*, 1, 3–10.
- Bookchin, M. (1971). *Post-Scarcity Anarchism*. Berkeley, CA: Ramparts Press.
- Bookchin, M. (1982). *The Ecology of Freedom: The Emergence and Dissolution of Hierarchy*. California: Cheshire Book
- Bookchin, M. (1987). *The Rise of Urbanization and the Decline of Citizenship*. San Francisco, CA: Sierra Club Books.
- Bookchin, M. (1992). *Urbanization without Cities: The Rise and Decline of Citizenship*. Montreal/New York: Black Rose Books.
- Bosman, P. (2015). Ancient Debates on Autarkeia and Our Global Impasse. *Phronimon*, 16/1, 16–28.
- Brenk, F. E. (2003). Sheer Doggedness or Love of Neighbor? Motives for Self-Sufficiency in the Cynics and Others. *Illinois Classical Studies*, 23, 78–92.
- Clark, J. (2013). *The Impossible Community: Realizing Communitarian Anarchism*. New York and London: Bloomsbury.
- De Paiva Gomes, J. R. (2018). Habrosyne: The Cultural Politics of The Archaic Tyranny. *Živa Antika*, 68, 39–50.
- Diog. Laert. (Diogenes Laertios, *Vitae Philosophorum* = Βίοι καὶ γνῶμαι τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκμησάντων) = Long, H. S. (Ed.). (1966). *Diogenes Laertius: Lives of Eminent Philosophers, Vol. I-II*. Oxford: Clarendon Press. (ilk basımı 1964). – Çeviri: *Diogenes Laertios: Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. (çev. C. Şentuna. 2004). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dmitriev, S. (2011). *The Greek Slogan of Freedom and Early Roman Politics in Greece*. New York: Oxford University Press.
- Dudley, D. R. (1937). *A History of Cynicism: From Diogenes to the 6th Century A.D.* London: Methuen & Co.
- Evenepoel, W. (2006). Seneca's Letter on Friendship: Notes on the Recent Scholarly Literature and Observations on Three Quaestiones. *L'Antiquité Classique*, 75, 177–193.
- Gören, E. (2015). *Arkaik Yunan'da Adlandırma ve Hakikat: Arkaik Yunan Şiirinde Ad, Adlandırma ve Hakikat İlişkisi, Pindaros'un Zafer Şarkılarında (Yeniden-) Adlandırma*. İstanbul: Dergâh.
- Hansen, M. H. (1995). The "Autonomous City-State". Ancient Fact or Modern Fiction. M. H. Hansen – K. Raaflaub (Ed.). *Studies in the Ancient Greek Polis* içinde (s. 21–45). Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Hdt. (Herodotos) = *Herodotus: The Persian Wars*, with an English Translation by A. D. Godley, I–IV, 1920–1925. Cambridge: Harvard University Press. (The Loeb Classical Library); – Çeviri: *Herodotos: Tarih*. (çev. M. Ökmen. 2006) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kennedy, W. J. (2017). *Antisthenes' Literary Fragments: Edited with Introduction, Translations, and Commentary*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Sydney, Sydney.
- Luc. Dial. Mort. (Lukianos, *Dialogi Mortuorum* = Νεκρικοί Διάλογοι) = Macleod, M. D. (Ed.) (1961). *Lucian: Dialogi Mortuorum. Vol. 7*. Cambridge: Harvard University Press.
- LSJ = Liddell, H. G. – Scott, R. (Edd.) (1996), *A Greek–English Lexicon*, Ninth Edition with a Revised Supplement by H. G. Liddell – R. Scott – H. S. Jones, Oxford: Clarendon.

- Most, G. (1989). The Stranger's Stratagem: Self-Disclosure and Self-Sufficiency in Greek Culture. *The Journal of Hellenic Studies*, 109, 114-133. doi:10.2307/632036
- Plat. Hipp. min. (Platon, *Hippias minor* = Ἰππίας Ἐλάττων) = Burnet, J. (Ed.). (1968). *Platonis Opera, Vol.3*. Oxford: Clarendon Press. (ilk basımı 1903).
- Schutijser, D. (2017). Cynicism as a Way of Life: From the Classical Cynic to a New Cynicism. *Akropolis*, s. 33-54
- Sen. *epist.* (L. Annaeus Seneca, *Epistulae Morales ad Lucilium*) = Reynolds, L. D. (ed.) (1965). *L. Annaei Senecae: ad Lucilium Epistulae Morales. Vol.1-2*. Oxford: Oxford University Press.
- Thuk. (Thoukydides) = *Thucydides: History of the Peloponnesian War*, with an English Translation by C. F. Smith, I-IV, 1919-1965. Cambridge: Harvard University Press. (The Loeb Classical Library).
- Xen. *mem.* (Xenophon, *Memorabilia* = Ἀπομνημονεύματα) = Marchant, E. C. (Ed.). (1971). *Xenophontis Opera Omnia, II*, Oxford: Clarendon Press. (ilk basımı 1921); Çeviri: *Ksenophon: Sokrates'ten Anılar*. (çev. C. Şentuna. 1994). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Xen. *oik.* (Xenophon, *Oikonomikos* = Οἰκονομοκός) = *Xenophon: Memorabilia, Oeconomicus, Symposium, Apologia*, with an English Translation by E. C. Marchant – O. J. Todd, 1923. Cambridge: Harvard University Press. (The Loeb Classical Library).
- Xen. *sym.* (Xenophon, *Symposion* = Συμπόσιον) = *Xenophon: Memorabilia, Oeconomicus, Symposium, Apologia*, with an English Translation by E. C. Marchant – O. J. Todd, 1923. Cambridge: Harvard University Press. (The Loeb Classical Library).
- Vernon L. P. (2015). *Sophist Kings: Persians as Other in Herodotus*. New York and London: Bloomsbury.
- Yalazı, E. (2007). *Lukianos'un Eserlerinde Toplumsal Hiciv* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.